

סתיו מתכווץ. גשם ראשון. שלכת. שבלולים וחלזונות. עורבים ונחילאליים, שוב תוכל לשמוע את שערן החול". מבוא זה אומר כבר הכל. הוא מבשר את היום ואת הלילה. הדם שבשמיים, בלב התכלת הנהרת, הוא המוקד לתחושות החריפות אשר בלב הדמויות.

לאחר פתיחה זו מתמשכת העלילה בהגיגה הפנימי, עד שהיא באה אל הקץ הטראגי. אך אין טראגיות זו שלטת בכל דרכו של הסיפור. כדי להסיח את הדעת כביכול פונה תלפו לעניינים צדדיים, ואז הטראגדיה מוחת ומפנה מקומה לאירועים ממין אחר לגמרי. הקשר העלילתי נשמר באמצעות דמותו של האח אהוד, שלכאורה רחוק הוא מהיות הדמות המרכזית בעלילה, אך למעשה הוא גיבורה הנעלם והגלוי, והמחשת מותו כטייס מוצגת בסופה ובראשיתה של העלילה באורח עזרושם.

אותו הווי ארצישראלי "עתיק" שמור בסיפור-צפת של גדעון תלפו, שבהם ריחותיו של היישוב הישן מבשמים את האווירה. יודע המחבר "לערבב" אותם עם כתיבתו המודרנית ולהסתייע בהם בהעלאת דמויות חיות, ערניות, המעשירות את העלילה. "סבא קצר" אפיים" הוא טיפוס מוצק ונוקשה, ועם זאת מעורר-חיבה.

בסיפורים האחרים מפליג תלפו למרחקים כדי לתאר (מנסיונו, כנראה) אנשים העומדים לגורלם על אדמת-נכר. צביון המקום ממלא גם כאן תפקיד חשוב בהעלאת נפתחיהן של דמויות, אלא שבנופים אלה אין המחבר שולט באותה מידה שהוא שולט בנופי ארצו שלו. לא פעם מתעורר כאן הרושם שתלפו לא עיכל את גיבוריו ואת עלילותיהם די-הצורך.

אביב מוקדם בעיר

ד"ר ואלריה שטארק ידועה מספריה הקודמים ומסיפוריה על חיים ועל מוות במחנות השמדה נאציים. בספרה "אביב מוקדם בעיר"

זה התמודדה המשוררת עם החומר ולא הרשתה ליצר-המליס-וההמצאות לדחוף את השיר למורדות ולפסגות שיפורוהו לכל רוח. ז. ג.

מירודים

סיפוריו של גדעון תלפו באים לתאר מצבים מוגדרים שמהם יש ללמוד על הנפשות הפועלות. דרכו התיאורית מתכוונת לרכז את הזרקור באירועים חד-פעמיים, המחזיקים בתוכם את המפתח לעלילה חלקית ובלתי-מושלמת. האפיקה הקצרה מסייעת בידי תלפו להרחיב את היריעה ולהסביר את כוונותיו, בנוסף לאווירה המלאה גונים רבים. לפעמים—כשהוא מפליג אל זכרונותיו המעוררים גניף בנוף הארצישראלי—הוא משחזר את מראות ילדותו ומצייר בצבעים עזים את תחושותיו מאותם הימים. בסיפורים העוסקים בהזוה מעלה תלפו רגעי-משבר ועושה אותם אבני-פינה לחשיפת הדמויות ולניתוח אישיותן. בשני סוגי הסיפורים שבקובץ אשר לפנינו מגלה תלפו כשרון ניכר ויודע הוא לרקום את רקמתו של הסיפור הקצר.

בכל עלילה משתדל המחבר להתאים את הסגנון לדמויות ולפעילותן. בתיאורים ממחזי-הילדות נשאר הוא נאמן להווי של פתח-תקוה. עצם הפתיחה של הסיפור "שערן החול" מלאה כבר מראות וקולות של ראשית ושל אחרית, של חיים ושל מוות, המקיפים את העלילה. "רטט שחרית, קרן אור מפזות, כתמי זהב, שמש גדולה ותכלת זוהרת כמו עד-בליקץ, וכבר דמדומים, דם בשמיים, וכבר קדרות, אימה חשכה וצמרמורת בלב. הנה כך כלה האור. אוזל, נמוג, כחלום. הד בשדות רחוקים, משק כנפי ציפורי-נוד. הארון גם הוא מורד מהר מדי. נקישות מעדרים, העפר נותן נהי-קולו. רגביבי, שחור, תחוח. עפר-מוות. העלים מפרכסים צהובים, כפתקי-ניחומים, רחף וצנוח על פרחי-הטטס, המדגרים לים רובים בעמידת-דום אבלה, המיית-רוח.

* גדעון תלפו : מירודים מפורט-סעיד (סיפורים); הוצאת אגודת שלם, ירושלים, 1972; 172 עמ'.

* ואלריה שטארק : אביב מוקדם בעיר (רומן); הוצאת עקד, 1972; 278 עמ'.

וויץ, וכסופרת המבחינה במבוכי התודעה הנפשית, הצליחה ואלריה שטארק להעלות קטעים חשובים ממראות חיינו ומנגעי הדור. עם זאת פיתוחה של העלילה אטי למדי, ובמקומות רבים ברומן הלשון והסגנון מבק־שים תיקון—ואין.

בית האילם

סיפורו של שלמה טבעוני משקף את אורח־חיהם של תימנים בארץ־ישראל לפני עשר־רות־שנים. המחבר, שגדל בכרם־התימנים בתל־אביב, מכיר היטב את ההווי המסורתי המיוחד שנשתמר בקרב יוצאי תימן. הם חיו ב"גיטו" משלהם וניסו להוסיף ולקיים דפוסים, שהיו מקובלים עליהם דורות רבים. אלא שרוחות הזמן והמקום היו חזקות מהם. מה שעשתה ההשכלה במזרח של אירופה עשה ההווי ה"ישובי" ליוצאי תימן, וכמו שנכשלו כל המאמצים לעכב את מירצו של הזמן ברוסיה ובפולין, כך עלו בתוהו נסיונות נואשים שעשו חכמי העדה ונכבדיה לשמור על בניה ולמסור בידם את תרבותם המקורית שהביאו עמיהם מארץ־מוצאם.

על פריצה זו מספר שלמה טבעוני מסביב לאירועי משפחה אחת. נישואים שלא עלו יפה, אשר מראש ידוע היה שנדונו לשלון, העמידו שלושה ילדים, שדרכם בחייהם היתה קשה ומרה ביותר. האב היה אילם מלידה והאם גדלה אצל אמא־חורגת, שהתעמרה בה כמיטב המסורת של אמהות חורגות. רצו החכמים התימנים לפתור את בעייתם של שני הצעירים וזיווג את הצעירה, שלפי מושגיהם כבר היתה מבוגרת, לצעיר האילם. כוונותיהם היו טובות, אך הזיווג לא עלה יפה. האשה התעללה בבעלה והתנכרה לילדיה, וכך גדלו הילדים ללא בית וללא הורים. הבת יצאה לתרבות רעה, בן אחד היה לפושע ואילו השני, שזכה לטיפולה של עובדת סוציאלית, מצא מקומו בקיבוץ. לאחר־מכן נגאלה הבת מחלאת העולם התח־

היא מפליגה לתחום המציאות הישראלית של זמננו ומיחדת גיבורה אחת בלבד, מני־צולות המחנות, לחוויות־האימים של עברה. הרמויות האחרות חיות ונושמות באווירה של תל־אביב, מחוץ לגיבורה הראשית, שלא היתה אמנם במחנות אך שנות ילדותה עברו עליה בהונגריה בימי המלחמה. השואה קיימת בסיפורה העכשווי של המחברת מתחת לפני־השטח והיא תשתית לבעיות־הקיום של יהודים בדרגון.

לכאורה נראים חיהם של ארבעת הזוגות המתוארים ברומן באספקלריה נורמלית המקובלת בתאי־משפחה רבים, אלא שלמע־שה כולם שרויים במשבר. הבית היהודי, בו גדלו הבנים־האחים, היה מהדורה אחרונה של דפוס־חיים מסורתיים שנהרסו. הקיום המודרני מוציא את הצעירים מרשות ההורים ומעמידם לגורלם. ודווקא הבן המצליח ביותר כרופא—הוא שכשלונו גדול ביותר. נמשך הוא אחר יצריו החזקים ממנו והורס את ביתו. ואכן, מה יעשה הבן שלא יחטא? צעיר הוא ויפה וגברי ויצריו תוססים, ואין הוא מונע עצמו מהליכה בלתי־נמנעת לקראת הרס ביתו וחורבן חייה של אשתו, האוהבת אותו וכרוכה אחריו בכל נפשה.

נטייה זו קיימת אצל הרמויות האחרות, שכל אחת מהן בורחת מעצמה ורודפת אחר האושר הנראה לה אצל אחרים. קיומן עומד בסימן השקיעה חרף התנאים החיצוניים, הנוחים פחות או יותר. לא אחד מן הזוגות הנשואים מקים כביכול בית משלו, אך למעשה אין זה אפילו אוהל דל, וכל רוח מצויה מפילתו.

זהו ציר ההתרחשויות ברומן של ד"ר שטא־רק. מלחמת־הקיום בלבד אין די בה לתת סיפוק למאווייהם של הזוגות הצעירים. הכל שרויים במבוכה נפשית המאפיינת את הדור שלאחר השואה. המציאות הישראלית רוויה התלבטויות קשות המכרסמות מבפנים ואינן מעלות ארוכה לניכורו ובדידותו של אדם בזמננו. כל בעיה הופכת טראגדיה המגלה את התלישות הקיומית, ובאין שרשים מניין יצמח גזע איתן, ומניין יבואו ענפים, פרחים ופירות שהם גופם של החיים?

כרופאה, שמבשרה חזתה ב"פלאניטה" אוש־

* שלמה טבעוני: בית האילם (סיפור); הקיבוץ המאוחד, 1972; 183 עמ'.